

Arvioinnin vaikuttavuuden edellytyksistä

Jouni Väljärvi

Uusimuotoinen koulutuksen arviointineuvosto, jonka toiminnassa yhdistyy koko koulutusjärjestelmän tarkastelu varhaiskasvatuksesta korkeakouluihin, on epäilemättä lunastanut paikkansa arvioinnin kentässä. Arviointijärjestelmän uudistamista vauhdittaneet päämäärät on onnistuttu saavuttamaan vähintäänkin kohtuullisesti, joskin monilta osin työ on vasta alussa. Olisin valmis myös väittämään, että koulutuksen arvioinnin vaikuttavuus on tasaista vauhtia lisääntymässä. Viittauksia Karvin arviointeihin kohtaa yhä useammin paitsi opetus- ja kulttuuriministeriön myös monien muiden ministeriöiden ja järjestöjen dokumenteissa esimerkiksi työvoimahallinnon ja nuorisotoimen alueilla. Koulutusta tarkastellaan entistä laajemmassa yhteiskunnallisessa kontekstissa, jolloin se liitetään muun muassa työelämän muutokseen ja väestön kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin. Karville voisi olla hyödyksi kehittää oma julkaisuindeksi, vastaavaan tapaan kuin tutkimuksille luodut indeksit. Sen avulla Karvi voisi seurata sanomansa välittymistä ja todentaa vaikuttavuuttaan keskeisenä toimijana koulutuksen kehittämisessä.

Tulevaisuuden haasteina siirtymävaiheet ja erilaiset orientaatiot koulutukseen

Tärkeä tavoite tuleville vuosille on oppilaitosten välisten siirtymien, erityisesti oppimisen luontevaa jatkumista haittaavien tekijöiden, tiivis seuraaminen ja entistä parempi ymmärtäminen. On ilmeisiä viitteitä siitä, että kansakuntana Suomea uhkaa osaamispääoman supistuminen. Osaaminen on myös jakautumassa nykyistä epätasaisemmin eri väestöryhmien kesken. Osaaminen uhkaa polarisoitua. Sama kehityssuunta on nähtävissä myös muilla elämänalueilla. Koulutus on instituutio, joka voi osaltaan vahvistaa tätä trendiä, mutta samalla se on tehokkain väline ehkäistä näiden uhkakuvien toteutumista.

” Vaikuttavuus syntyy paitsi arviointien lopputuotosten tehokkaasta levittämisestä myös prosessin aikaisesta yhteistyöstä sekä arvioinnin kohteiden ja sidosryhmien osallistamisesta.”

Jouni Väljärvi

Suuret hakijamäärät erityisesti korkeakouluihin sekä moninaiset ja taloudellisesti kohtuullisen hyvin tuetut opiskelumahdollisuudet hämäävät meitä näkemästä, että nuorten ikäluokkien koko osaamisvaranto on pikemminkin supistumassa kuin kasvamassa vanhempiin verrattuna. Lukiokoulutus, jonka rooli työelämän edellyttämien generisten taitojen tuottajana on täysin ratkaiseva, on menettänyt 2000-luvun alussa huomattavasti suosiotaan: uusien ylioppilaiden ikäluokkaosuus on pienentynyt runsaat kymmenen prosenttia. Nuorisobarometrin valossa koulutuksen arvostus on hiljalleen hiipunut. Vuosittaiset muutokset ovat pieniä, mutta kehitys on ollut viime vuodet trendinomainen. Ammatillisessa koulutuksessa ja korkeakouluissa opintojen pitkittymiseen ja keskeyttämisten ehkäisyyn ei ole löydetty tehokkaita keinoja. Kansallinen osaamispotentiaalimme siis uhkaa supistua samaan aikaan, kun suomalaisen hyvinvoinnin ja kilpailukyvyyn kehittyminen edellyttäisi osaamisen voimakasta vahvistamista. Syntyvien ikäluokkien raju pieneneminen kärjistää tilannetta entisestään. Hyvinvointimme turvaamiseen tarvitaan jokaista suomalaista.

Arvioinnin ja tutkimuksen näkökulmasta uskallan väittää, että emme riittävän hyvin ymmärrä yksilöiden suuresti vaihtelevia orientaatioita koulutukseen ja oppimiseen. Emme ymmärrä myöskään sitä, mitkä mekanismit jo koulutuksen varhaisvuosina tuottavat nämä orientaatiot. Teknologian ja mediaympäristön nopea kehitys muuttavat nuorten suhdetta koulutukseen arvaamattomalla tavalla. Tilastoista näemme, että järjestelmämme tuottaa monille yksilöille kielteisiä orientaatioita, mikä näytetään ongelmoina erityisesti instituutioiden välisissä siirtymissä. Karvi voisi asettaa itselleen kunniahimoisen tavoitteen valaista nykyistä olennaisesti syvällisemmin ja spesifioidummin niitä erilaisia tekijöitä, jotka johtavat yksilöiden myönteisiin ja kielteisiin koulutusorientaatioihin. Kielteiset kehityspolut koulutuksessa johtavat motivaation ja viime vaiheessa opiskelujen keskeyttymiseen. Osaamista korostavassa maailmassa tämä usein johtaa traagisiin seuraamuksiin yksilön integroitumisessa yhteiskuntaan.

Uuden auditointimallin opiskelija- ja opiskelulähtöisyys

Korkeakoulujen auditointimallin uudistaminen on ollut korkeakoulujaoston vaahtivin, mutta myös innovatiivisin ja innostavin hanke. Uudessa mallissa on useita elementtejä, joiden vastaanottoa ja vaikutuksia korkeakouluissa on tärkeää seurata. Tulevat auditoinnit suuntaavat arvioinnin fokusta lähemmäs opetusta ja opiskelijaa laatuajärjestelmän yksityiskohtien jäädessä vähemmälle huomiolle. Yleiseurooppalaisten linjausten mukaisesti opiskelija ja hänen oppimisensa nousevat keskiöön. Tätä on syytä tervehtiä ilolla. Toteutuneiden arviointien valossa opiskelijoiden aito kuunteleminen ja osallistaminen eivät ole suomalaisten korkeakoulujen vahvuus. Kovin usein tyydytään pelkästään muodon täyttymiseen ilman todellista kiinnostusta opiskelijoiden esittämiin näkemyksiin.

Tuleva auditointimalli korostaa myös sitä, millaiseen oppimiseen korkeakoulut organisaatioina kykenevät. Kehityssuunta tarkoittaa käytännössä myös sitä, että korkeakoulujen auditointi kohdentuu aiempaa enemmän järjestelmien sijasta itse toiminnan laatuun. On ilahduttavaa, että korkeakoulut ovat suhtautuneet varsin myönteisesti auditoinnin uusiin linjauksiin. On kuitenkin syytä varautua myös kriittisiin kannanottoihin siinä vaiheessa, kun uusi auditointimalli muuttuu todellisuudeksi koko korkeakoulukentällä. Korostuva opiskelija- ja opiskelulähtöisyys herättää vääjäämättä myös kysymyksiä Karvin auditointien ohjaavasta vaikutuksesta ja sen suhteesta korkeakoulujen autonomiaan määrätä itse opetuksestaan. Kehittävän arvioinnin hengessä auditointien vuorovaikutteinen ja keskustelevaluonne korostuu entisestään.

Tulevaisuudessa Karvilla voisi olla entistä aktiivisempi rooli myös auditointien tuottaman tiedon ”jalostajana”. Esimerkiksi uuteen auditointimalliin sisältyvät vertaisarviointit tuottavat laajan kirjon kokemuseräisesti testattuja käytänteitä, joiden saattaminen yleiseen tietoisuuteen paitsi verkkovälitteisesti myös seminaarien muodossa olisi hyvin arvokasta. Esimerkiksi opiskelijakeskeisyys voisi saada näin syvenevää ja yhdessä pohdittua sisältöä. Korkeakoulujen arvioinnin kansainvälisten trendien seuraaminen ja korkeakoulukentän informointi näistä kehityssuunnista voisi myös olla hyödyksi suomalaisen arviointikulttuurin kehittämisessä. Erityisesti kansainväliset auditointiryhmät ovat toistuvasti nostaneet esiin suomalaisten korkeakoulujen sidosryhmäyhteistyön haasteet. Kansainvälisten auditointiryhmien havaintojen mukaan erityisesti yliopistot näkevät itsensä vielä kovin usein yksipuolisesti osaamista jakavana toimijana, kun hedelmällisempää olisi kehittää yhteistyötä sidosryhmien kanssa tasavertaisuuden ja vastavuoroisuuden periaatteiden mukaisesti. Ympäristön toimijoilla on myös paljon annettavaa, joka monin tavoin hyödyttää korkeakoulua opetuksen, tutkimuksen ja näiden vaikuttavuuden vahvistamisessa.

Arvioinnin riippumattomuuden turvaaminen

Arvioinnin riippumattomuus muiden toimijoiden intresseistä on ollut kautensa päättävän neuvoston johtavia periaatteita. Riippumattomuuden vaalimiseen velvoittaa myös se yhteiskunnallinen keskustelu, joka edelsi ja linjasi Karvia koskevaa lainsäädäntöä. Riippumattomuuden puolustaminen on myös tulevan neuvoston ydintehtäviä. Vain ulkopuolisten toimijoiden intresseistä riippumattomaksi koettu arviointi nähdään luotettavana ja uskottavana. Uskottavuus on puolestaan edellytys sille, että arviointi on vaikuttavaa. Vaikuttavuus syntyy paitsi arviointien lopputuotosten tehokkaasta levittämisestä myös prosessin aikaisesta yhteistyöstä sekä arvioinnin kohteiden ja sidosryhmien osallistamisesta. Tässä Karvin arviointien metodiikka on kehittynyt erinomaiseen suuntaan. Tätä yhteiskunnallista lukutaitoa ja osaamista on syytä entisestään vahvistaa.

Toisaalta, mitä laadukkaampaa, osallistavampaa ja vaikuttavampaa arviointi on, sitä suurempi on monien eri toimijoiden halu ohjata arviointeja omien intressiensä suunnassa. Lähtökohtaisesti tämä on hyvä asia, mutta se korostaa myös Karvin itsenäisen arviointipolitiikan tärkeyttä. Arviointien tulee aina viime kädessä palvella oppimisen, oppijan ja osaamisen päämääriä, ei jonkin intressiryhmän kapeita omia intressejä. Tässä suhteessa koulutusjärjestelmän laajojen kansallisten reformien monimuotoinen ja eri tasoilla toteutuva kattava läpivalaisu on Karvin tulevaisuuden koetinkiviä. Ammatillisen koulutuksen uudistus on esimerkki uudistuksesta, jossa Karvin on tärkeää kyetä luotettavasti osoittamaan reformin monimuotoiset vaikutukset suomalaiseen koulutusjärjestelmään, työelämään ja ennen kaikkea nuorten integroitumiseen yhteiskuntaan. Laaja-alaiseen asiantuntemukseensa nojaten Karvillä on erinomaiset edellytykset toimia tässä ”isänmaan ja sen nuorison parhaaksi”.

Karvin hallinnollisen aseman muutos vuoden 2018 alussa ei ainakaan parantanut edellytyksiä kansallisten arviointien riippumattomuuden turvaamiseen. Arviointineuvostolla on keskeinen rooli seurata hallinnollisen muutoksen mahdollisia vaikutuksia arviointitoimintaan ja tarvittaessa puuttua mahdollisiin riippumattomuutta uhkaaviin tekijöihin. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus ei voi tässä asiassa olla kovin vahva ja näkyvä vaikuttaja, koska se tällöin toimii ”omassa asiassaan”. Siksi arviointineuvoston aloitteisuus ja vaikutusvalta koulutuksen arvioinnin riippumattomuuden valppaana vaalijana ja puolustajana korostuu.